

Volha Pauliuts

ORCID: 0000-0003-4489-8337

Uniwersytet Gdański

Recenzja książki Katarzyny Pękały-Speer
pt. *Wiedza w budowie. O społecznym tworzeniu
wiedzy w Wikipedii*

Konstruowanie wiedzy czy tworzenie rzeczywistości przez aktorów społecznych (i ich interakcje społeczne) od lat są badane przez specjalistów różnych dziedzin i stanowią główny temat wielu ważnych publikacji naukowych. Trudno bowiem myśleć inaczej o takiej książce, jak np. *Spoleczne tworzenie rzeczywistości* Petera L. Bergera i Thomasa Luckmanna (2010). Również w obszarze pedagogiki tworzenie wiedzy jest zagadnieniem często podejmowanym – tu za przykład może posłużyć *Architektura wiedzy w szkole* Stanisława Dylaka (2013). Konstruowanie wiedzy, korzystanie z niej, rozwijanie i rozpowszechnianie dotyczy jednak nie tylko szkoły, lecz także codziennego, dynamicznego ludzkiego bycia. Rozwój technologiczny przyczynił się do tego, że obecnie procesy tworzenia i popularyzowania wiedzy przechodzą rewolucję. Nic więc dziwnego, że pojawiają się prace z zakresu pedagogiki, które są zorientowane na zjawiskach budowania wiedzy w rzeczywistości cyfrowej – i właśnie tej problematyce jest poświęcona książka *Wiedza w budowie. O społecznym tworzeniu wiedzy w Wikipedii* Katarzyny Pękały-Speer (2022 r., Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, seria „Monografie Ars Educandi”, ss. 380).

Autorka analizuje w tej pracy wspomniane procesy tworzenia wiedzy w sieci w ujęciu porządku instytucjonalnego. Przedmiotem jej badań, jak wskazuje tytuł, jest Wikipedia i jej zasoby, tworzone przez różne osoby, często nieposiadające usystematyzowanej wiedzy naukowej. Już we wstępie do swych rozważań Pękała-Speer wyjaśnia, że przy tworzeniu treści Wikipedii ważniejsze niż dysponowanie wiedzą na dany temat jest zdobycie wiedzy o tym, jak przygotowywać artykuły, obejmującej również społeczne zasady i normy tworzenia treści w środowisku typu wiki. Zadaje przy tym pytanie o jakość tej wiedzy i status Wikipedii jako encyklopedii, o której decyduje społeczność jej współautorów. Badania pokazują, że na tle

innych encyklopedii zasoby Wikipedii odznaczają się wysoką jakością i niewiele różnią się od materiałów, których autorami są naukowcy. W szerszym kontekście jakości Pękała-Speer zwraca uwagę na możliwość rozwijania artykułów Wikipedii zarówno przez badaczy, jak i przedstawicieli wiedzy praktycznej, co stanowi ważny wyznacznik jakości haseł. Przykładem mogą być artykuły dotyczące zabytków, ich opisy bowiem często zawierają więcej szczegółów i ciekawych informacji właśnie dlatego, że zostały przygotowane przez historyków, archeologów, architektów czy mieszkańców miejscowości, w której ów zabytek się znajduje – w czym zresztą można dostrzec interesujące przenikanie się perspektyw codzienności i tzw. wyobraźni socjologicznej (Mills 2007).

Kolejnym przykładem jest tradycja, która z punktu widzenia nauki zostanie dobrze opisana przez przedstawiciela kulturologii, natomiast w perspektywie codziennych rytuałów i wiedzy praktycznej znacznie lepiej przedstawi ją osoba na co dzień żyjąca tą tradycją. Pękała-Speer stwierdza, że tworzenie wiedzy w Wikipedii przez niefachowców staje się wielką narracją umożliwiającą (współ)autorom haseł włączenie się do obiegu wiedzy i wzbogacenie encyklopedycznej treści.

Pierwsze cztery rozdziały książki zawierają obszerną teoretyczną podstawę wiedzy dla dalszych badań Autorki. W pierwszych rozdziałach zostały wymienione podstawowe pojęcia dla omawianej problematyki, takie jak: „I/internet”, „sieć ogólnosiwiatowa”, „web 2.0”, „otwarte licencje”, „pracownicy wiedzy” oraz „środowisko typu wiki”. Dla dalszych rozważań warto przywołać tu za badaczką jej rozumienie terminu „wiki”: „jest to zbiór wzajemnie powiązanych ze sobą stron, stanowiących system hipertekstowy, który może być dalej rozwijany wspólnie przez wiele osób” (Pękała-Speer 2022: 39). Wikipedia stanowi najśłynniejszy przykład środowiska typu wiki. Swoje zainteresowanie tą internetową encyklopedią Pękała-Speer uzasadnia, wskazując na jej „wartość dodaną”, czyli tworzenie treści encyklopedycznej nie tylko we współautorstwie i za pośrednictwem sieci komputerowych, lecz także dzięki wspólnie wypracowanym ujęciom i poglądom autorów haseł. Celem środowisk typu wiki może być albo budowanie społeczności, albo tworzenie wiedzy. Wikipedia jako otwarta i wolna encyklopedia sieciowa jest przykładem środowiska, które gromadzi i tworzy wiedzę. Wynika to z uprawnień, jakie posiadają moderatorzy i administratorzy strony. Struktura Wikipedii jest uporządkowana, a publikowane w niej treści powstają według określonych zasad. Natomiast środowiska typu wiki, budujące społeczność, wyróżniają się tym, że ich struktura jest luźna, nie mają one jasno wyznaczonego celu i funkcjonują według zasady „każdemu wszystko wolno” (Pękała-Speer 2022: 41). W odniesieniu do społecznego tworzenia wiedzy w Wikipedii Autorka podkreśliła ważność dyskusji i negocjowania przez tych, którzy uczą się wspólnie tworzyć treść i zawartość wiki. Są to bowiem działania socjologiczne budujące kulturę komunikowania i komentowania, a także przykłady dobrej praktyki wspólnego budowania wiedzy, w której osoby z różnym poziomem doświadczenia mogą podzielić się swoją wiedzą horyzontalnie, co z punktu widzenia współczesnej pedagogiki stanowi najwyższy poziom efektywności w uczeniu się.

Zdaniem Pękały-Speer Wikipedia świetnie obrazuje wymianę wiedzy oraz uczenia się początkujących użytkowników od znacznie bardziej doświadczonych. Przy czym Autorka wyraźnie podkreśliła, że tworzona w Wikipedii wiedza jest „transdyscyplinarna, heterogeniczna i niehierarchiczna” (Pękała-Speer 2022: 78). Są to trzy filary, na których opiera się współczesna pedagogika.

W recenzowanej książce znajdziemy opisy społeczeństwa sieci, społeczności wirtualnych (internetowych) i tradycyjnych oraz przeglądy kluczowych badań na temat Wikipedii i społeczności wikipedystów. Pojawiają się tu również rozmaite interesujące fakty i zjawiska dotyczące funkcjonowania Wikipedii. Jednym z nich jest kwestia dysproporcji między udziałem kobiet i mężczyzn we współtworzeniu artykułów encyklopedycznych. W tym kontekście Autorka analizuje edytory (wydarzenia organizowane w celu uzupełnienia bazy Wikipedii o nowe hasła), w ramach których powstają artykuły poświęcone znanym kobietom, dotychczas nieuwzględnionym w Wikipedii, jako sposób na zainteresowanie udziałem w tworzeniu treści nowych współauterek (Pękała-Speer 2022: 75). Wątek jakości artykułów zamieszczanych w Wikipedii został przedstawiony poprzez analizę treści wybranych artykułów i ich porównanie z renomowaną encyklopedią *Britannica*. Obie encyklopedie pod względem dokładności okazały się podobne (Pękała-Speer 2022: 71).

Sporo miejsca w swojej książce Pękała-Speer poświęciła zagadnieniu specyfiki wiedzy w ujęciu konstruktywizmu społecznego i analizie koncepcji „dyskursu”, przedstawiła również przegląd podejść określanых jako analiza dyskursu. Wszystkie informacje zawarte w pierwszych rozdziałach omawianej publikacji stanowią podstawę badań własnych Autorki. Zwraca ona uwagę na konstruktywistyczny charakter tworzenia wiedzy w Wikipedii, który wynika z uporządkowanego i procesualnego charakteru internetowej encyklopedii. Z drugiej strony o Wikipedii mówimy także jako o przykładzie konstruktywizmu poznawczego, mając na myśli jej samoorganizujący i samoregulujący się proces powstania treści edukacyjnej. Forma samoorganizacji i samoregulacji wiedzy oraz przykładowe tworzenie treści przez uczniów stanowią istotny wkład w dyskusję nad konstruktywizmem społecznym w praktyce uczenia się.

Podjęcie badawcze jest wariantem analizy dyskursu, który obejmuje przesłanki zarówno metodologiczne, teoretyczne, jak i filozoficzne, a także wymaga adaptowania metod i technik wypracowanych w różnych dyscyplinach naukowych (Pękała-Speer 2022: 129). Przedstawione w książce badania własne, przeprowadzone w latach 2008–2018, mają charakter jakościowy. Ustalenia Pękały-Speer pokazują, że Wikipedia ma zasoby nie tylko encyklopedyczne, lecz także społeczne w odniesieniu do wikipedystów (strony dyskusji, historii zmian itd.). Przedmiotem badań była specyfika przebiegających w Wikipedii procesów tworzenia zasobów encyklopedycznych, społeczności, zasad i zaleceń edycyjnych, wiedzy encyklopedycznej i wiedzy praktycznej, związanej z porządkiem instytucjonalnym tej encyklopedii (Pękała-Speer 2022: 128). Ich rekonstrukcja stanowiła cel badań. Zastosowane przez Autorkę podejście – analiza dyskursu – umożliwiło zwrócenie szczególnej uwagi

na społeczny aspekt tworzenia wiedzy w Wikipedii. Badania te zostały oparte na jakościowej analizie polskojęzycznych artykułów opublikowanych w Wikipedii.

Na podstawie przeprowadzonych analiz Pękała-Speer przedstawiła historię powstania Wikipedia, podstawy tworzenia jej zasobów encyklopedycznych, zawiązanie się społeczności autorów i współautorów, zasady ich współpracy i tworzenia treści edukacyjnej, jak również porządek instytucjonalny Wikipedii. W odniesieniu do tego ostatniego zagadnienia stwierdziła:

W jego skład wchodzi poza umiejętnościami tworzenia artykułów encyklopedycznych – także znajomość sposobów wspólnego podejmowania decyzji, komunikacji współautorów i rozwiązywania ewentualnych konfliktów. W tym sensie społeczne zasoby wiedzy instytucjonalnej Wikipedii obejmują: zasady i zalecenia edycyjne jako obiektywizacje językowe (należy dodać: obiektywizacje pierwszego rzędu w rozumieniu Bergera i Luckmanna), standardy ról „zwyczajnych” wikipedystów i przedstawicieli społeczności, a także uprawomocnienia porządku instytucjonalnego Wikipedii (jako obiektywizacje drugiego rzędu) (Pękała-Speer 2022: 286).

Bardzo ważnym aspektem omawianej książki jest gruntowna wiedza Autorki na temat dyskursu oraz tworzenia wiedzy w ujęciu konstruktywizmu społecznego, dzięki czemu szczegółowo zostały objaśnione związki między funkcjonowaniem Wikipedii a hierarchią w społecznym tworzeniu rzeczywistości i wiedzy.

Publikacja ta dostarcza także obszernej wiedzy z zakresu: sposobów upowszechniania Internetu i budowy środowiska typu wiki; socjologii wiedzy i dyskursu; tworzenia zasobów encyklopedycznych Wikipedii, jak również socjologicznych podstaw funkcjonowania środowiska autorów, redaktorów i całej społeczności Wikipedii. W interdyscyplinarnym podejściu (głównie z pogranicza socjologii i pedagogiki) Pękała-Speer przeanalizowała badania poświęcone Wikipedii, poddała merytorycznej ocenie treści socjologiczne i pedagogiczne ściśle związane z funkcjonowaniem środowisk typu wiki, a także inne dotyczące ogólnej przestrzeni internetowej, a mianowicie ekonomiczne aspekty technologii informatycznych, kulturowe aspekty upowszechnienia Internetu, powstanie nowych zawodów itp. Aspekty te wydają się szczególnie istotne, gdyż dokładnie pokazują edukacyjne możliwości zasobów encyklopedycznych, budowania wiedzy i tworzenia grup społecznościowych. Charakterystyczne dla takich grup są aktywność i chęć dzielenia się wiedzą, wysoka motywacja w kształceniu innych, a jednocześnie przekazywanie tradycji i kultury takich działań. Autorka pokazuje, jak funkcjonuje z jednej strony czysto techniczny organizm środowiska typu wiki, z drugiej zaś socjopedagogiczny fenomen internetowego zasobu encyklopedycznego, czyli Wikipedii.

Recenzowana książka obejmuje szeroką interdyscyplinarną przestrzeń i zawiera analizę kompleksowego podejścia do społecznego tworzenia wiedzy w Wikipedii z perspektywy pedagogiki i socjologii wiedzy. Jak słusznie podkreśliła Autorka: „Kwestia ta nie była wcześniej rozważana pod kątem «społecznotwórczych» aspektów ustalania i zmian zasad i zaleceń edycyjnych obowiązujących w Wikipedii” (Pękała-Speer 2022: 79). Takie podejście jest niezwykle cenne dla pedagogiki zarówno z perspektywy rozumienia procesów skutecznego rozwoju jednostek

w systemie nauczania, efektywnego przekazania uczniom wiedzy od osób bardziej doświadczonych w każdym konkretnym systemie nauczania, jak i z perspektywy tworzenia nowych sieci pedagogicznych, które mogą istnieć jako środowiska typu wiki. Podejście to wymaga rozwijania nowych kompetencji oraz wiąże się, ze względu na modyfikacje roli nauczyciela, ze zmianą systemów edukacyjnych i edukacyjnych paradygmatów.

Literatura

- Berger P.L., Luckmann T., 2010, *Społeczne tworzenie rzeczywistości*, tłum. J. Niżnik, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dylak S., 2013, *Architektura wiedzy w szkole*, Warszawa: Difin.
- Mills C.W., 2007, *Wyobrażenia socjologiczne*, tłum. M. Bucholc, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pękała-Speer K., 2022, *Wiedza w budowie. O społecznym tworzeniu wiedzy w Wikipedii*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.